

RAŠICA – SLIKAR, ARHITEKT, SCENOGRAF

VERA MARSIC

Pisati o Božidaru Rašici znači pisati o slikaru, arhitektu i scenografu. Nimalo lak zadatak. Pitamo se što je Rašica bio prvo? Naravno, odgovor je jasan - slikar, pa arhitekt i zatim scenograf. No, njegovo se djelovanje preplitalo u tijeku života, pa nije moguće definirati pojedina razdoblja života, već opuse radova, djelatnosti.

Rođen je u Ljubljani 28. XII. 1912. godine, no već s navršениh osam godina odlazi u Dubrovnik, svoj zavičajni grad; osjeća se rođenim Dubrovčaninom. Sam kaže: "Dubrovnik je u meni bio već otprije, u kazivanjima majke i stričeva. Prvi susret s Dubrovnikom nadmašio je sve što sam sebi mogao predočiti." Taj grad pun oblika, svjetlosti i boja uzbudio je njegovu maštu i dao mu poticaj za prve slikarske pokušaje. No, nije to bio jedini uzrok za njegovo opredjeljenje. Rastao je u obitelji u kojoj je često boravio njegov stric, Marko Rašica. Prateći strica na slikanje u prirodi, najprije ga promatra i pomaže mu u njegovu radu, dok jednoga dana ne odluči i sam početi slikati. Sada odlasci na slikanje nisu samo pratnja stricu, već razlog da se slika i natječe tko će biti bolji. Pod stričevim i utjecajem Jugenda(1) nastaju njegove prve slike, od kojih nam je ostala slika "Masline iz Dubrovnika", iz 1929. godine. To razdoblje traje do 1930. godine.

Gimnaziju pohađa u Dubrovniku. Podjednako ga zanimaju tehnički i humanistički programi. Često izostaje iz škole, jer ga više privlači slikanje u prirodi i oduševljenje stvaranja nego svakodnevno učenje i ponavljanje istoga gradiva. Još za njegova školovanja, oko 1930. godine, dolazi do polaganog razvijanja turizma u Dubrovniku. Zanimljive ideje Bože Banca izazvale su u mladoga Rašice želju za rješavanjem nekih arhitektonskih problema. To su počeci njegova zanimanja za arhitekturu, što će kasnije, pod očevim utjecajem, izabrati kao svoje zvanje. Za proslavu mature, 1932. godine, izrađuje svoju prvu scenografiju, a dvadesetak godina nakon toga postaje scenograf i debitira u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu.

Podudarnosti između starijeg Rašice (Marka) i mlađeg Rašice (Boška) možda i jesu slučajne, a možda je mlađi našao uzor u stricu koji slika, bavi se scenografijom i koji je profesor na Obrtnoj i Visokoj stručnoj školi. Mlađi se Rašica ubrzo oslobađa uzora, kroči svojim putem. Uskoro stariji i mlađi Rašica postaju rivali.

Studij arhitekture u Rimu upisuje 1932. godine. Iz tog vremena najvrednije su uspomene na putovanja i izložbe. Upoznaje Napulj, Palermo, Sirakuzu, Firenzu, Bolognu, Padovu, Milano, Venezuelu. Stječe nova iskustva i proširuje horizonte. Zbog utjecaja fašističkog režima na studij, napušta Rim. Od 1933. do 1935. nastavlja studij arhitekture u Beogradu, a potom prelazi u Zagreb na Arhitektonski odsjek Tehničkog fakulteta. Studirao je dugo, deset godina, i diplomirao 1942. godine. Za studija u Zagrebu odlazi u Varšavu gdje 1936. i 1937. godine dopunjava svoje znanje na Tehničkom fakultetu arhitektonskog smjera. Škola, koja je radila po uzoru na Bauhaus, bila je za Rašicu osobito interesantna i imala je utjecaja na njegov daljnji razvoj.

Za vrijeme studija radi na arhitektonskim zadacima s arhitektima Zemljakom, Hribarom, Iblerom i Dobrovićem. Osim toga, projektira i samostalno. Radi projekt za nautički klub u Dubrovniku 1938. godine, a 1940. godine kuću za odmor na Prekrižju u Zagrebu. Njegovo najzanimljivije ostvarenje iz područja individualnog stanovanja jest obiteljska kuća u Mlinovima, izvedena 1942. godine. Arhitektura nosi karakteristike Wrighta.

Studij često prekida i intenzivno slika. Još u Dubrovniku upoznaje Kostu Strajnića koji, nakon strica, ukazuje mladom Rašici na suvremene tokove. U isto vrijeme upoznaje mlade dubrovačke slikare Ettora i Rajčevića s kojima će se družiti i za vrijeme studija u Zagrebu, ali više neće raditi zajedno. Iz toga vremena intenzivna slikarskog napona nabrojiti ćemo najvažnija ostvarenja. Slika "Lapad. Put sv. Mihajla" iz 1934., uz mnoge druge, pripada razdoblju euklidskog ekspresionizma koje traje od 1932. do 1934. godine. Iz razdoblja kolorističkoga ekspresionizma (od 1934. do 1937. godine) spomenut ćemo "Burin u Gružu" iz 1935. godine. To je vrijeme početaka dubrovačke kolorističke "škole". Rašica se u tom razdoblju zanosio Ignjatov Jobom. Intimistički ciklus javlja se između 1938. i 1940. godine. Napušta ulje, radi u akvarelu, temperi i gvašu. Smiruju se motivi, boje, nestaju vanjski prostori, interijer postaje glavna tema. Iz tog vremena spomenut ćemo sliku "Interijer" iz 1938. godine.

Nakon Dubrovnika Rašica kao svoje stalno prebivalište odabire Zagreb. Tada nastaje novo razdoblje intimizma, poetskog realizma, koje

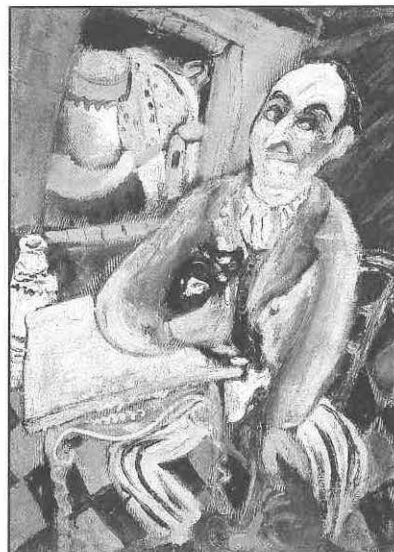
traje od 1940. do 1945. godine. Rašica napušta svoje mediteransko nadahnuće, svoj spokoj. Paleta se mijenja, nosi u sebi jesenje ugodaje. Postaje slikar novih, zagrebačkih motiva, slikar snijega, kiše, magle. U slikama se osjeća približavanje realizmu. Ima mnogo slika koje bismo mogli navesti iz tog razdoblja, no najbolje će ga predstaviti "Zagreb. Vlaška ulica" iz 1940. godine.

U razdoblju rata ne radi kao arhitekt, sudjeluje samo u nekim arhitektonskim natjecanjima. To je vrijeme kada aktivno surađuje u "Družini mladih" koju vodi Vlado Habunek. Upoznaje tajne mizanscene i počinje razmišljati o svome scenografskom debiju. Malo-pomalo formira se Rašičino trojstvo - slikar, arhitekt i scenograf, koje će na početku 50-ih godina, podjednako u sva tri smjera, djelovati u našoj kulturnoj sredini.

Nakon rata slika i intenzivno se bavi arhitekturom. Postirsko razdoblje, nazvano po mnogobrojnim slikama na temu Postira, traje od 1945. do 1946. godine. Slika postirske borove i vraća se impresionizmu. Poznata nam je slika "Postira. Borovi uz obalu" iz 1945. godine. U to vrijeme radi na projektima regulacije delte Sušak – Rijeka i urbanističkom rješenju mosta Sušak – Rijeka u suradnji s profesorom Zdenkom Stričićem. U periodu od 1946. do 1947. godine više se bavi urbanizmom, pa iz tog razdoblja datira nekoliko urbanističkih rješenja: naselja Lozovac, Sarajeva te Zadra koje radi s profesorom Zdenkom Stričićem i arhitektom Milovanom Kovačevićem.

Tragovi Rašičina rada gube se u periodu od 1947. do 1949. godine, a ponovo se javlja 1950. godine, pa od tada do kraja života djeluje na svim poljima svoje aktivnosti. Tih godina pojavljuje se "Rašica exatovac", ulazi u apstraktni opus. No, postojala je uvertira. Vrijeme kada krajolici i vedute počinju zgušnjavati oblike, prostor gubi dubinu, primiće se plošnosti, nazivamo predapstraktnim razdobljem koje traje od 1940. do 1949. godine. Iz tog perioda spomenut ćemo sliku "Vojna pekara" iz 1946. godine, koja se smatra jednim od remek-djela. Rašica se nalazi na pragu apstraktnog slikarstva koje će trajati od 1949. do 1956. godine.

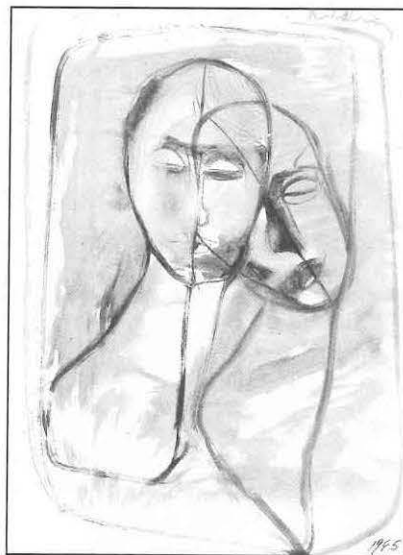
Razdoblje apstrakcije stručnjaci raščlanjuju u tri dijela: "crtovne arabske" s prizivom stvarnog svijeta, "apstraktni nadrealizam" s prizivom snoviđenja, i treći, potpuno apstraktni dio. Rašica u tom razdoblju ostaje osebujan i vjeran boji. Njegova djela možemo nazvati lirskom, a ne geometrijskom apstrakcijom. Kao apstraktni slikar Rašica se prvi put službeno predstavlja javnosti u grupi slikara "Exat 51" (Kristl, Picelj, Srnc, Rašica) koja izlaže 1952. godine u Salon Des Realites Nouvelles u Parizu, a 1953. godine u Društvu arhitekata Hrvatske u Zagrebu. Većina slika iz tog razdoblja nosi naslov "Kompozicija", ima ih mnogo, a kao primjer uzet ćemo "Kompoziciju" iz 1955. godine.

Kosta Strajnić, 1935.

Zagreb, Vlaška ulica, 1940.

Žena, 1945.

Vojna pekara, Zagreb, 1946.

Staklena menažerija, Zagreb, 1952.

Stambena zgrada »Exportdvo«, Av. Vukovar, Zagreb, 1953.

Vjerojatno su te godine za Rašicu najznačajnije i formiraju njegov daljnji životni put. Najuzbudljivija bila je očito 1952. godina. Rašica, napokon izlazi na javnu scenu - prezentira se u Parizu kao apstraktni slikar. Kao scenograf nastupa u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu s prvom inscenacijom "Na otoku" Marina i Jure Franičevića, a kao arhitekt sudjeluje na natječaju za poslovnu zgradu "Jugonafte" u Zagrebu, za koju dobiva prvu nagradu i realizaciju. Možemo reći da od tada arhitektonska i scenografska ostvarenja prate slikarstvo i preuzimaju glavnu ulogu u njegovu radu. Rašičin plodan arhitektonski i scenografski opus nećemo moći potpuno obuhvatiti, pa ćemo opisati najznačajnija ostvarenja.

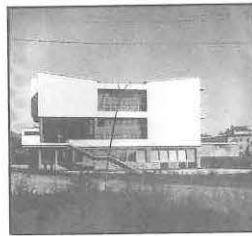
Rašica kao scenograf donosi na zagrebačku scenu radikalne promjene i suvremena rješenja. Sam kaže: "Scenografijom sam otkrivao bit teatra, teatarske uvjetovanosti; zatim režija i mizanscena davali su mi poticaj da sintetiziram ono što mora riješiti u istoj osobi arhitekt i slikar scene. Naučio sam štedjeti izražajna sredstva, ali činiti ih jasnim i suvremenim. Zanos za teatar nikad me nije napustio." On radi na novoj organizaciji scenskog prostora, razbija linearnu logičnost scene, stvara nove perspektive, uvodi u scenu boju kakvu scenografija gotovo i nije znala. Elementi kojima Boško Rašica stvara na sceni neke nove iluzije naoko su raznorodni i racionalni, ogoljeli do vlastita mehanizma i funkcije, a na sceni doživljavaju preobrazbu uz pomoć svjetla i boje, što igra presudnu ulogu u njegovim inscenacijama. No, boja nije konvencionalan pratilac i deskriptivni element scenografije, boja postaje dio dramskog zbivanja. Rašica je surađivao s nizom režisera: Mirkom Perkovićem, Kostom Spaicem, Mladenom Škiljanom, no najveći broj scenografija ostvario je u suradnji s Vladom Habunekom. Radio je kao scenograf drama, opera, baleta, u kazalištima i na ljetnim pozornicama. U scenografijama se nije ponavljao, uvijek je donosio nešto novo, iznenađenja koja smo mogli voljeti ili ne, ali koja su nas uvijek iznova zadivila i oduševila.

Već u prvoj scenografiji za dramu "Na otoku" (1952.) želja da se na sceni simultano pojavljuje unutarnji i vanjski prostor bila je odviše moderna, ideja je odbačena. Izvedena verzija bila je kompromis. Utjecaj Exata, njegove estetike, najočitiiji je u scenografiji "Staklene menažerije" Tennesseea Williamsa (1952.), no scenografija nije doživjela premijeru; izvedena je i odbačena, te je pozvan drugi scenograf, sklon konvencionalnom pristupu. Iberova opera "Angelique" i "Medium" Gian Carla Menottija (1957.) prvi su pokušaji operne scenografije i ubrajamo ih u remek-djela zagrebačke scene. U "Angelique" scena se pretvara u apstraktnu skicu punu boja, a prostor pozornice ostaje mobilan, slike se mijenjaju pred očima gledatelja. Scena "Mediuma", s jakim akcentom boja, u neprestanom je pokretu, odnosno u virtualnom prostoru koji ne postoji nego nastaje. U scenografiju za dramu "Heraklo" Marjana Matkovića (1958.) Rašica uvodi op-artizam na scenu.

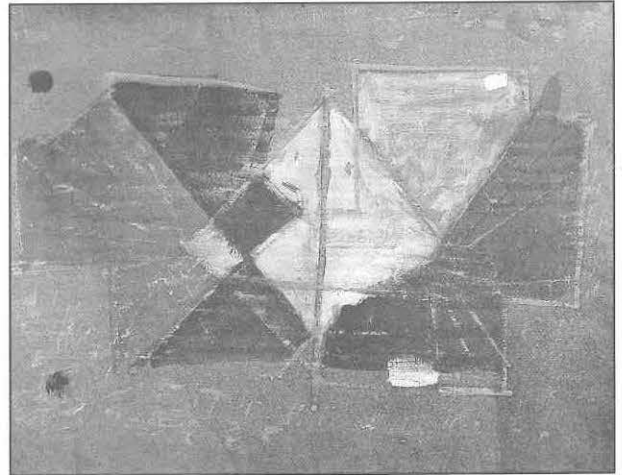
Mogli bismo reći da je Rašica imao više sreće u opernim scenografijama, i da one nose duh moderniteta i inspiracije. Za operu "Boris Godunov" Modesta Petroviča Musorgskog (1960.) upotrebljava arhitektonske elemente na sceni, čiji se otvori približavaju obliku luka, postavljeni tako da ne stvaraju uglove. Uvijek prema nečemu otvoreni, stvaraju planove, a boja i svjetlo daju im dubinu i prostornost, dočaravaju ambijente carskog dvora, samostana, dume. U Šulekovu "Koriolanu" (1959.), otvoren metalni cilindar (simbol kule, Minčete) poništava portal. Pokretni elementi unutar cilindra označuju mjesto radnje. Apstraktni elementi u Bizetovoj "Carmen" (1959.), jednostavni, konzekventno vođeni kroz cijelu radnju, dali su naslutiti tjeskobu i tragediju koja se događa na sceni. U "Evgeniju Oneginu" Petra Iljiča Čajkovskog (1965.) geometrijski egzaktnim periaaktima koji se okreću mijenjaju se scene od eksterijera do interijera. Tom inscenacijom postignuto je jedinstvo scene, jedinstvo scenografskog zahvata, kazališne predstave kao totalne vizije. U baletu Ive Maleca "Makete" (1961.) Rašičini su apstraktni scenografski oblici stvarali, uz suvremenu glazbu i pokret plesača, jedinstvo slike, pokreta i glazbe. U predstavi "Caligula" Alberta Camusa (1967.) Rašica je ostvario svoju davnu želju. Oslobodio se scenskog okvira. Scenografijom povezuje pozornicu i gledalište, skinuo je lažni scenski portal ITD-a. Za razliku od ostalih scenografija, kojima dominiraju boje, ova je crno-bijela. Ponavlja se op-artistička struktura, ali ovaj put crne kružnice na bijelim planovima. I scenografija je za dramu "Lorenzaccio" Alfreda de Musseta (1975.) crno-bijela s dodatkom obojenih visećih panoa. Dok se u ranijim scenografijama arhitektonski predlošci reduciraju u slobodne oblike, u ovoj Rašica preuzima elemente talijanske renesansne arhitekture, reducira ih, ali je veza s predloškom vidljiva.

Rašica radi na otvorenim pozornicama, bojom preobražava kameni prostor Peristila ("Orfej") i Lovrijenca ("Macbeth"). U oba slučaja upotrebljava elemente vitraja koje boji svjetlima reflektora. U "Prazoru" Jure Kaštelana (1976.), nadahnut tekstom, postavlja u centar Vestibila u Splitu drveni plato s metalnim tubama i centralnom beskonačnom spiralom. Stvorio je modernu skulpturu koja je dala napetost prostoru i usmjerila ga. Rašica ne odustaje od svojih načela. Scenografije Verdijeva "Nabucca" (1985.) i "Macbetha" (1986.) prate njegova ranija ostvarenja. Posljednja scenografija za operu "Neron" Arriga Boita (1989.) ponovo je oduševila publiku. Urcana elipsa u parteru Peristila djeluje kao da je dio prostora već vjekovima.

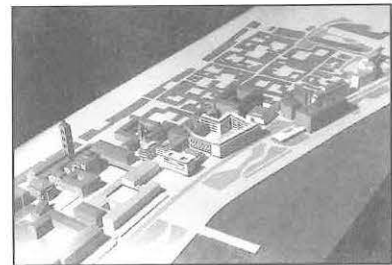
Za cijelo vrijeme svoga djelovanja kao scenograf intenzivno radi na arhitektonskim zadacima. Rašica arhitekt pripada generaciji koja je nakon drugoga svjetskog rata unijela u arhitekturu duh visoke kvalitete, ravan svjetskim ostvarenjima toga vremena. Nažalost, klima u kojoj živi nije mu omogućila prezentaciju u medijima. A da su efektne fotografije obišle svijet, imao bi vjerojatno izvan naše sredine utjecaj kakav su imala djela najpoznatijih arhitekata toga vremena.

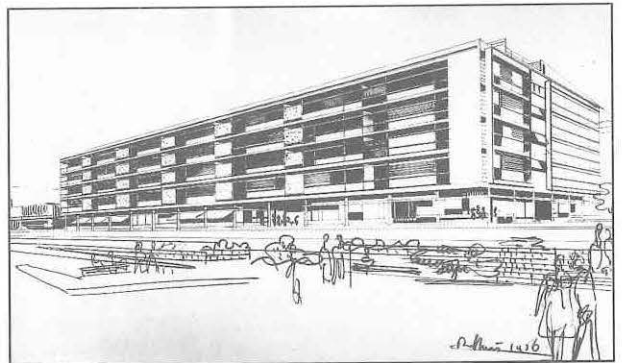
Osmogodišnja škola, Mesičeva ul., Zagreb, 1954.

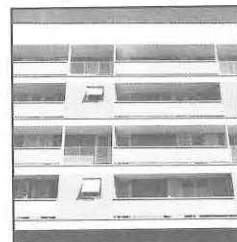
Kompozicija, 1955.

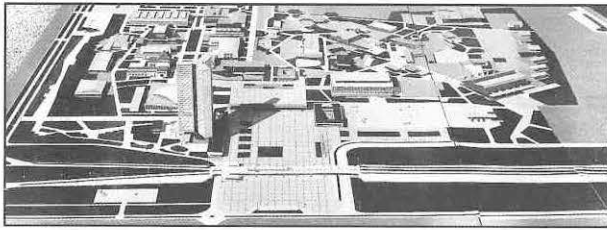

Zapadna obala Zadra, 1956.

Stambena zgrada Zeleni trg, Zadar, 1956.

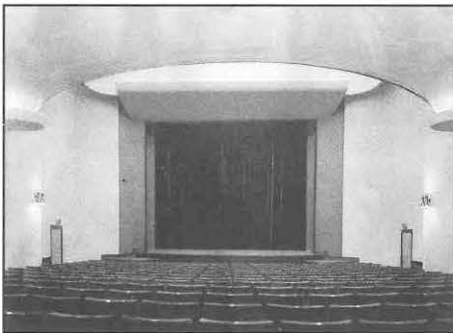

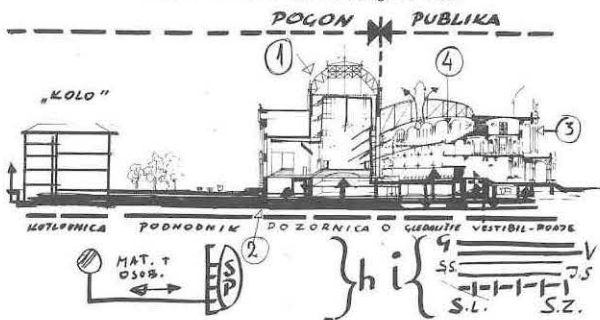
Urbanističko rješenje Zagrebačkog velesajma, Zagreb, 1956.

Paviljon »Mašingradnja«, Zagreb, 1957.

Dramsko kazalište »Gavella«, Zagreb, 1955.

HNK, Zagreb, 1967.

HNK, Split, 1980.

O sebi sam kaže: "Stvoriti vlastiti izraz bar za mene je dugačak proces. Taj proces još je u toku. Na tom putu otkrivanja spoznaja, formiranja vlastitih pogleda, mnogo sam crpio iskustva Drage Iblera i Nikole Dobrovića, dvojice naših arhitekata s veoma različitim temperamentima, ali veoma progresivnim nazorima. Mimo školskog studija mnogo više sam crpio studirajući Adolfa Loosa, Bauhaus, Le Corbusiera i Mies van der Rohea. Bez obzira koliko je ovaj studij imao utjecaja na moj arhitektonski izraz, mene su primarno interesirali principi i suština problema kod velikih arhitekata, a mnogo manje sam oblik njihovih realizacija. Druga dva vida odgoja znatno su utjecala na formiranje mojih stavova. Plejada umjetnika kao što su Maljevič, Kandinsky, Moholy Nagy, Klee, pa zatim kubisti; no ne mogu ispustiti literate kao što su: Apollinaire, Jacob, Gideon. Svi su oni proširili dijapazon mojih spoznaja iz plastičnih umjetnosti." Gledajući Rašićina ostvarenja možemo čitati rukopis koji poprma neke varijacije, ali koji je jasan i čist, odlikuje se funkcionalnom jasnoćom i oblikovnom invencijom. U nizu svojih projekata provodi analizu dosljedne primjene racionalnog sistema modula kao podloge jasnoći oblikovnog ritma korpusa. Njegovi projekti odlikuju se smislom za široku organizaciju prostora, slobodnu ekspanziju volumena i bogatu varijaciju inventivnih oblika.

Radio je mnogo. Od prvih kuća za individualno stanovanje, urbanističkih planova, kuća za kolektivno stanovanje, škola, poslovnih zgrada, izložbenih paviljona, do kazališta. Bile su to samostojeće kuće, ugrađene kuće, kuće u novim sredinama i povijesnim jezgrama, za što je imao osobito istančan osjećaj. U stare sredine unosio je nove oblike koji su svojom arhitektonskom proporcijom i oblikovnim skladom pridonijeli spajanju starog i novog s istim vrijednostima. Sudjeluje u nizu natječaja. Svoje realizacije dobiva putem natječajnih radova ili direktnom narudžbom.

Godine 1954. osniva arhitektonski projektni biro "Rašica". U njemu radi kao glavni projektant i direktor. Iz biroa prelazi 1966. na Arhitektonski fakultet u Zagrebu, gdje je biran izvanrednim profesorom za predmet "Zgrade za turizam, slobodno vrijeme i kulturu". Redovni profesor postaje 1972. godine, i u tom svojstvu djeluje do 1982., kada odlazi u mirovinu. U tijeku svoga pedagoškog rada odgojio je mnoge generacije studenata. Sudjeluje u postdiplomskom studiju "Arhitektura u turizmu i slobodnom vremenu" i drži niz predavanja.

Nosilac je mnogih nagrada. Spomenut ćemo samo neke: odlikovanje premijera francuske vlade "Palme Académiques" za zasluge za širenje francuske kulture 1971., nagrada za životno djelo "Vladimir Nazor" 1979., nagrada "Viktor Kovačić" 1980. Pri kraju života, 1992. primljen je u Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti kao njezin izvanredni član. Od velikog opusa, koji ne možemo u cijelosti prikazati, izdvojiti ćemo najznačajnije realizacije. Individualne stambene zgrade već smo

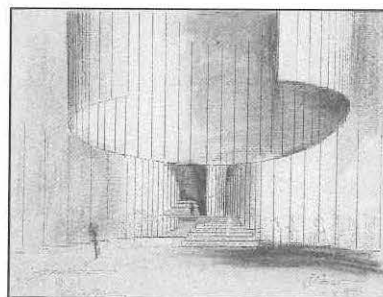
spomenuli. Od školskih zgrada najznačajnija je Osmogodišnja škola u Mesićevoj ulici iz 1953/54. godine, nastala pod utjecajem tadašnjih suvremenih trendova u školstvu. U stambenoj zgradi Exportdrva, Avenija Vukovar u Zagrebu (1953. godine), uvodi nove poglede na organizaciju stambenog prostora.

Osim što se bavi scenografijom, s pomoću koje upoznaje bit teatra, već 1954. godine prihvaća se adaptacije Zagrebačkoga dramskog kazališta, današnjega Dramskog kazališta "Gavella". Projekt obuhvaća proširenje pozornice, uređenje ulične zgrade i atrija. Kao i uvijek, nedostatak sredstava ograničio je zadatak na uređenje pozornice, gledališta i ulaza. Tom adaptacijom Zagreb dobiva prvo suvremeno govorno kazalište s arhitektonskim rješenjem svjetskog nivoa. Tako je ostvarena Rašićina želja da svoja iskustva scenografa poveže i upotpuni arhitektonskim problemom.

Prve nagrade na natječajima za arhitektonsko-urbanističko rješenje zapadne obale Zadra i urbanističko rješenje Zagrebačkog velesajma dobiva 1955. i 1956. godine. Projekt velesajmskog paviljona Mašinogradnje realizira 1957. godine. Paviljon nije namijenjen samo za izložbu, predviđen je i za održavanje sportskih priredbi. Nažalost, paviljon nikada nije bio dovršen. Čelična konstrukcija velikog raspona, kratkoća vremena izgradnje, uvjetovali su prefabrikaciju i montažu. Bio je to eksperiment kao i unošenje nečega novog u naše graditeljstvo. Tako paviljon Mašinogradnje uvodi Rašiću u temu velesajmske problematike. Izvodi niz paviljona kao što su: paviljon DDR za koji dobiva nagradu SAJ-a 1964. godine, paviljon "Slovenijalesa", kongresnu dvoranu i paviljon "Prehrambene industrije" (1975.) u kojemu se ponovo javlja montažna konstrukcija od temelja do krova. U tom projektu osobito dolazi do izražaja primjena modularnog sistema kojim je riješen problem maksimalne eksploatacije izložbenog prostora, kao i oblikovni ritam pročelja.

Na obnovi Zadra radi od 1956. do 1965. godine. Izvodi stambene blokove na zapadnoj obali. Bori se za uvođenje suvremenih principa stanovanja i realizira svoje ideje. Iako se nalazi u povijesnoj sredini, ne preuzima faksimil tamošnje arhitekture, već unosi novo prostorno oblikovanje i uvodi moderan izraz u staru sredinu. Osim objekata na obali izvodi blok Kale Large. Doduše, natječajni rad morao je biti promijenjen u toku razrade, pa umjesto izričite vertikalne razdiobe zidnog platna nastaje kompromis. Radi i urbanističko rješenje Obale Maršala Tita u Makarskoj 1958. godine. Iste godine izvodi stambenu zgradu u Makarskoj, koja svojom jednostavnošću i suvremenim rješenjem zidnog platna ulazi u najbolja ostvarenja arhitekture tadašnjeg vremena.

Napokon 1965. godine dobiva zadatak koji cijeli život želi: adaptaciju i rekonstrukciju Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu. Za Rašiću

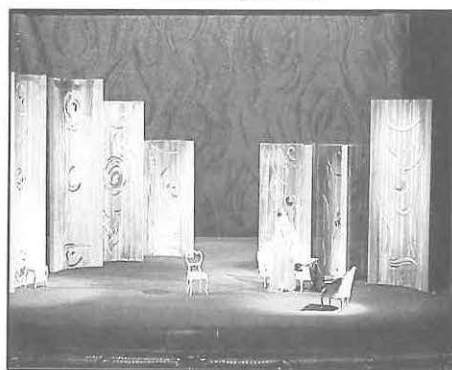
Koriolan, Zagreb, 1959.

Boris Godunov, Zagreb, 1960.

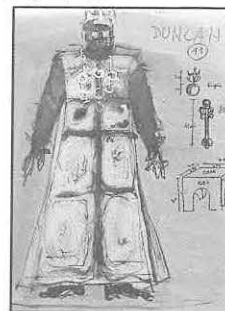
Makete, Zagreb, 1961.

Evgenij Onjegin, Zagreb, 1965.

Curlew River, New York, 1967.

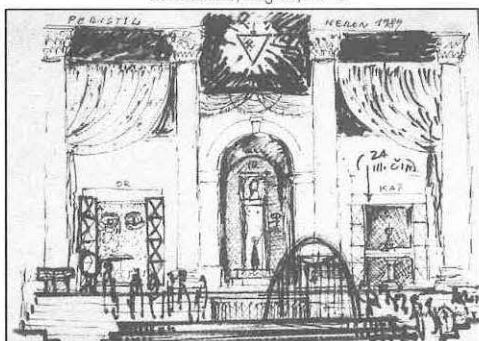
Macbeth, 1971.

Arabella, Zagreb, 1973.

Lorenzaccio, Zagreb, 1975.

Nerone, Split, 1989.

Ulica u Vrsaru, 1980.

je taj zadatak izazov, jer je zgrada spomenik kulture najviše kategorije, u kojoj se nije smjelo intervenirati tako da se naruši njezin integritet. Osuvremenjuje i uvodi nove elemente u onim dijelovima koji to zahtijevaju, a u ostalima suvremenim sredstvima rješava povijesne detalje. Projekt je šire obuhvatio zadatak i dao odgovor na mnoga neriješena pitanja koja se nameću otkad je zgrada sagrađena. I ovdje se ponavlja sudbina projekta Zagrebačkoga dramskog kazališta, jer projekt nije u cijelosti izveden.

Projekt za Hrvatsko narodno kazalište u Splitu nije imao sreće, radio se od 1970. do 1976. godine. Nakon požara koji je uništio gledalište Rašica predlaže suvremeni koncept kazališta, ponovo nekoliko koraka naprijed. Nakon duge borbe za svoju ideju mora prihvatiti zahtjev splitske publike. Tako nastaje rješenje koje gledalištu vraća barokni koncept, dok su pozornica i radni prostori riješeni funkcionalno i suvremeno. To je ujedno i posljednja realizacija u opusu Božidara Rašice.

Njegov interes za rješavanje složenih arhitektonskih i funkcionalnih problema ne nestaje. Kao scenograf koji je prvi put upotrijebio terasu tvrđave Revelin u Dubrovniku za dramu "El Cid" (1955.), dolazi na ideju da se iskoristi unutarnji prostor tvrđave za glazbene priredbe. Dubrovnik bi tako dobio zatvoren prostor koji bi se upotrebljavao cijelu godinu: za vrijeme Dubrovačkih ljetnih igara i zimi. Predlaže niz rješenja. Sudjeluje u pozivnom natječaju na kojemu dobiva prvu nagradu. Još uvijek entuzijast, još uvijek zaljubljenik u svoj zavičajni grad, željan da mu nešto pruži, priprema se na realizaciju svoje zamisli, no ta se želja ne ostvaruje, jer razradu dobivaju drugi.

Tako završava njegova arhitektonska djelatnost. Bilo je to 1987. godine. Kao arhitekt ostavlja nam djela koja mogu ući u bilo koju antologiju svjetske arhitekture. Bio je nosilac najnaprednijih ideja.

Realizacijom scenografije za operu "Neron" na Splitskom ljetu 1989. godine završava Rašica scenograf. Moramo reći da je u tijeku svoga scenografskog rada osim u Zagrebu, Ljubljani, Splitu, Dubrovniku, Novom Sadu i Puli radio i na svjetskim scenama od Trsta, Pariza, Londona, Berlina, Osla, New Yorka, do Osake i Tokija. U hrvatsku scenu unosi modernu viziju scenskog prostora, posebno opernim inscenacijama. Habunek i Rašica nalaze se na istaknutom mjestu europskog kazališta.

Pomalo zamiru Rašičina zanimanja, no cijelo vrijeme ipak i dalje slika. Nakon apstraktne faze, koja završava 60-ih godina, vraća se "drugoj figuraciji". Na svoj osebujan način ponovo slika vedute, uglavnom Istre, Vrsara ("Kamenolom" iz 1985.), a povremeno mu se vraćaju u sjećanje i motivi Dubrovnika ("Luka" iz 1990.). Tek retrospektivnom

izložbom 1983. godine javnost upoznaje čitav slikarski Rašičin opus, ne samo njegovo apstraktno slikarstvo. Svojoj prvoj ljubavi – slikanju – ostaje on vjeran do kraja života. Svoju posljednju sliku "Rat", sliku Dubrovnik u grču rata, radi tri tjedna prije smrti. I tako nastavši iz našeg kruga, posljednji nestaje Rašica slikar.

Bilješke:

1. Kao podloga za tekst o slikarskom opusu upotrijebljeni su tekstovi iz kataloga retrospektivne izložbe Božidara Rašice – slikarstvo i scenografija 1932 – 1982, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb 1983.; Igor Zidić, Slikar u retrovizoru: Davnici dani Božidara Rašice; Guido Quien, Mjene razuma i srca. Za tekst o scenografiji upotrijebljen je tekst iz istog kataloga: Petar Selem, Scenografije Božidara Rašice.

Summary

Vera Marsić: "Rašica – Painter, Architect, Scenographer"

Božidar Rašica (1912–1992) has studied architecture in Rome, Belgrade, Warsaw and Zagreb where he graduated in 1942. In Warsaw he worked with V. Paszkowsky from 1936 to 1937. In Zagreb he worked at the town's Department for Urbanism and at the atelier of architect Drago Ibler since 1939. In 1954. he founded a design office "Rašica" where he was chief designer. From a 1966–82 he lectured "Construction for Tourism, Free-time, and Culture" at the Faculty of Architecture in Zagreb. He has designed several buildings for residential, educational and market purposes. Prominent in Zagreb are the residential buildings in Vukovar avenue (1953), the School in Mesičeva Street (1953), the pavilion for "Mašinogradnja" (1956) and East Germany (1964) at the Zagreb Fair, as well as some twenty buildings in Zadar (1953–1965). He worked on the urbanistic plan of Sarajevo (1946); on the regulation in Zadar (1946, 57, 61); on architectural and urbanistic studies of tourist resorts at Biograd on the Sea (1967) and a detailed urbanistic and architectural plan of Vrsar in Istria (1971). He was responsible for the adaptation of the Zagreb Drama Theater "Gavella" (1954) and Croatian National Theater (1966–68). From 1952. he was active as a scenographer to many domestic and foreign theaters. In his designs he breaks loose from the traditions of theatrical illusionism and description, giving color and form a symbolic function. He has been active in painting since his early youth till the end. At the beginning of the fifties he was active within the group EXATSI, and by the beginning of the seventies he returned to figuration. A retrospective exhibition presenting his scenography and his canvases was organized in Zagreb in 1983.